

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱԹԵՐԹ

ԼՁ. ՑԱՐԻ 1922

Ցարեկան 30 ֆրանկ:

ԹԻԻ 6—7
ՅՈՒՆԻՍ—ՅՈՒՆԻՍ

ՄԱՑԵՆԱԳՐԱԿԱՆ

ԵՐԿՈՒ ՆՈՐԱԳՈՅՆ ՀԱՏԱԿՈՏՈՐՆԵՐ ՅՈՎՀ. ՈՍԿԵՐԵՐԱՆԻ ՍԱՂՄՈՍԱՑ ՄԵԿՆՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՅՅԵՐԷՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵՆԷՆ

Նազոյն զըլութեամբ ձեռագիր պատառիկներու ուսումնասիրութեան կարեւորութիւնը շեշտած եւ անգամ մը արդէն¹ Այսպիսի պատառիկներ կը գտնուին սովորաբար հին և զմով ձեռագիր մատենաներու մէջ, ուր ազուցուած կ'ըլլան սիւղեր եւ վերջը իբրեւ ժազդաթեայ պահպանակներ: Ասոնք շատ յաճախ կը ներայացնեն հատակոտորներ հազոյն ձեռագիրներէն, յատկապէս այնպիսի զըլութեանց (Մեսրոպեան կամ միջին Մեսրոպեան զըլով), որոնք յընթացս ժամանակի գործադրութեան եւ զժուարատար, ուստի է նկատուած եւ զժուարժեղութեան եւ զժուարատար, ուստի է ծածուծենէն դարձելով՝ Այս տեղի ունեցած է մասնաւորապէս Բուսթիլի հրապարակ անպէտ ժամանակին համար: Բայ տեղի ունեցած է մասնաւորապէս Բուսթիլի հրապարակ դալն ետքը:

¹ Տե՛ս իմ ներածիկ հայ վկայաբանութեան ուսումնասիրութեան համար. Վիեննա 1914, էջ ԼԲ:

Քանի որ այսօր այնպէս նուազ են հին գրչութեամբ ձեռագիրներ, մանաւանդ թէ գոյութիւն չունին Թ. դարէն յաջորդող ձեռագիր մատեաններ, ինքնին հասկանալի է, թէ որչափ կարեւոր են եւ հետաքրքրական հնագոյն շրջանի ձեռագիր մնացորդները, ոչ միայն հնագրական, այլ եւ մատենագրական տեսակէտներով:

Այս պատճառիկները կը ներկայացնեն մեզի հին գրչութեան արուեստը, կորսուած մատեաններու հետքերը, աղաւաղուած բնագիրներու սկզբնական ընթերցուածները, նոր խմբագրութեան ենթարկուած մատեաններու նախնական նկարագիրը եւն:

Սովորաբար Նոր Կտակարանի (յաճախ Աւետարանի), Ս. Դրբի, Ծաշոյի, Մաշտոցի մասեր կ'ըլլան անոնք, բայց կը տեսնուին նաեւ Ս. Հարց գրուածներու, հին Վկայաբանութեանց հատակատորներ: Բնագրական քննութեանց համար հետաքրքրական են թէ մէկն եւ թէ միւսը:

Ուսումնասիրելի մէջ պիտի ներկայացնեմ երբեմն երբեմն այսպիսի հատակատորներ, որոնք կը գտնուին մեր Մատենադարանին մէջ եւ կամ գրուած են մեր բարեկամներէն տրամադրութեանս տակ:

* * *

Պր. Գեղամ Տէր-Յարութիւնեան (Աղեքսանդրապոլի) Վիեննայէն անցնելու ժամանակ (26—28 Մայիս 1922) ազնուօրէն ցոյց տուաւ ինձ մագաղաթեայ նկարազարդ Աւետարան մը, որ տարիներէ ի վեր յարգութեամբ պահուած է Տէր-Յարութիւնեան գերդաստանին մէջ: Աւետարանը գրուած է Հայոց ՌՃԺԸ (1669) թուին Երնջակայ Նորանիշի¹ գիւղը, Ալեքսիանոս քահանայէն, ի ինքրոյ Տ. Յովհաննէս վարդապետի եւ ծախիւք Լուկիոս հաւատաւոր կուսանին: Ձեռագիրն՝ այժմ արծաթապատ կողով կազմուած է նոյն 1669 թուին Տ. Շմաւոն Ամենավէր վարդապետէն, 18×12.5 см. մեծութեամբ՝ կը բովանդակէ չորս աւետարանները եւ Հանգիստ Յովհաննու:

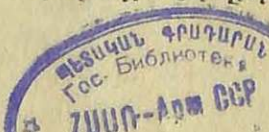
Հետաքրքրական երեւոյան ինձի կողին ներսի երկու կողմերը իբրեւ պահպանակ գրուած Մագաղաթեայ չորս թղթերը, որոնք գրուած են երկսիւն՝ միջինմետրոպեան երկաթազրով: Այս չորս թղթը եղած են նախնաբար բուն ձեռագրին երկու թղթերը, որոնք այժմ երկուքի ծալուելով եւ լուսանքէն շուրջանակի կտրուելով՝ յարմարցուած են Աւետարանին մեծութեան. այժմ իւրաքանչիւր էջ ունի 25×18 см. մեծութիւն, որ նախնական ձեւի մէջ շատ աւելի ըլլալու էր: Սիւնակներու լայնութիւնն է 7.5, ձեռագիրն կողմնակի եզերներէն տուժած է իբր 2—3 դիր, իսկ վերէն եւ վարէն տողեր, որոնց թիւը դժուարին է նշանակել:

Գրչութիւնն մաքուր միջին մետրոպեան երկաթագիր է, հաւանօրէն Թ—Ժ դարէն: Ունի հետաքրքրական կողմեր հայ հնագրութեան ուսումնասիրութեան համար:

Հատակատորներս կը վերաբերին գրչագրի մը, որ կը պարունակէր Սաղմոսաց Մեկնութիւն: Այժմ մնացած են հոս մեզի 10 եւ 10Բ սաղմոսներու մեկնութեան մասեր:

Այս մասերը ուրիշ կողման՝ անծանօթ են եւ ունին մեծ շահեկանութիւն հայ մեկնողական զրականութեան ուսումնասիրութեան համար: Կարեւոր կը համարիմ ներկայացնել այս տեղ պահպանակներու բովանդակութիւնը՝ այն չափով, որչափ ընթերցանելի է այն այժմեան ձեւի մէջ: Թղթերու դասաւորութիւնն է՝ 4, 3, 2, 1:

¹ Այս անուամբ գիւղ չի յիշեր Սիսական. բայց համտ. անդ, 354 Շուշան «Երաշխեցի» (1664), որ եթէ չէ սխալագրութիւն՝ Նորանիշի անուան, կ'ենթադրէ Նորաշինի գիւղ մը մերձ ի Շուշի:

1725-21

բեռնութիւն.

Այդ դու ամբողջորդեալ
ինձ կանգնեալ գիտ. եւ հաստատեցից անցաւ,
յայտմ ծանեայ զի համեցար
ընդ իս զի մի ուրախ եղից
ին յիս թշնամիք իմ.

զայս ամենայն տեսանեմք
ի չարչարանս նորա եւ յար
ոշթեանն կատարեալ յաւետա
րանին եւ զայն պատ
մէին զի յորժամ կայր յա
դարձս տրմեր Յն Բն ասէ
ր եթե ասարեցոյ զիս ի ժամն
նախէս յայսմանէ. դար
ձեալ եթե հնար ինչ իցէ

Թողթ 2ա.

որ ոչ է ստորք¹ ի մարդոյ մեղա
որեւ անգաւորէ փրկեալ զիս.
արձանագիր է սաղմոսս
ի վերայ երբայեցոցն. այդ
նա իւրովի իսկ ցուցանէ
զկամս իւր եւ զպատճառս. որ
||| որ յառաջ քան զսաղ
մոսն էր. քանզի յայ մ
||| գուշակէր զխակու
թին եւ զչարաբարութիւն
բարեղացոցն. եւ զգազան
ամտութիւն տգիտութե
ան անցաւ. քանզի ազգ ան
առեւն անուանեաց զբարեղա
ցիս Մովսէս. իսկ ի մար
դոյ մեղաւորէ եւ ի նենգաւ
որեւ փրկէ ասելն. զնարու
գողոնսորա զգազանու
թին եւ զանմտութիւնն նշ
անակէ. եւ զայս չէ ինչ աշ
խարհւ. այդ մի ըստ միջէ
գիտութարութիւնսն պատ
մե Դանիէլ մարգարէ. զի

ցուցանէ ընդ մեր ա
մենեցուն խաւար ե
հաստ
ատեցեր զիս առաջի քո յառ
իտեան. արհնեալ ամբ ան
ինի յաւիտեանս յաւիտե
նից. եղիցի եղիցի:
զայս անշնկալ մարգար
էս. երգս առեալ հոգւովն
սրբով նուագէ եւ ասէ.
զանձային յայտնութիւ
նսն պատմէ. եւ զմարմն
անալ միաձնի որդւոյն
Այ. եւ ըստ այնմ որ
տր հզար զարութեա

Թողթ 2բ.

եալ ան¹
զնամ, ոչ ե
ինձ Այ այդ ա
զի զխնամակալութիւն |||
իւր առաքեցէ եւ փրկէացէ
ի նեղութեանց.
Առաքեալ զայս քո եւ զձ
մարտութիւնս քո զի նորա
առաջնորդեցեն ինձ եւ
անցեն զիս ի լեառն ստորք
եւ ի յարկս քո. այդ թարգ
մանքն եւս գեղեցկագոյ
նս ասացին. եթէ առաքեա
լ իննամակալութիւն քո եւ
զմարդասիրութիւնս քո
ոյք առաջնորդեցեն ինձ
եւ արժանի արացեն զիս
հասանել. եւ երթալ ի
նձ ի լեառն ստորք քո եւ ի յար
կս քո. յարկս Այ զստանա
լն հրեական զոր Սաղմ
ոն շինեաց կոչէ. լեառն
ստորք զՍիւրս անուանե

¹ Ասկիւնէն մաս մը պատում:

դոռ տը Աժ հզարիչ եմ ես
ընդեր մերժեցեր զիս ընդ
էր տրտում զնամ ես ի նե
ղեղ թշնամոյ իմոյ. եղէց |||

Թողի՞մ 1ա.

արդ
երկայնամո
անիրաւութեա
նոցա. այդ արդարաւ
միտ լինել եւ ճշմարտու
թեամբ իւրով փրկել ի ծա
ռայակ սն նեղութենէն.
մոից սուաջի սեղանոյ
սո Աժ որ ուրախ առնէ զ
մանկութիւն իմ. խոստո
վան եղէց քեզ քնարաւ Աժ
Աժ իմ. զայս եւս գեղեցկա
գոյնս մեծաւ ցանկութե
ւոյ. ամբաստ. մոից սուաջի սե
ղանոյ Աժ առ Աժ որ կատա
րեաց զուրախութիւն մտա
ց իմոց. եւ խոստովան ե
ղէց քեզ սաղմոսարանաւ
Աժ Աժ իմ. վասն զի ասէ
սո Աժ փափագեին. վասն
տնանկութեանց ելիցն ի
Բաբելոնի. եւ տեսանել
զքաղաքն եւ զտաճարն. եւ
սուաջի սեղանոյն Աժ նու
սգարանաւք սաղմոսել. եւ
սայսպէս հաշուելին

լոյս եւ ճշմարտութիւն զս
րդար դատաւորութիւնն
եւ զփրկութեան յայտնու
թիւն որպէս զնեղութիւն
.....

Թողի՞մ 1բ.

ուրախ առնէ զման կոռթ
ին իմ. մանկութիւն որ
յառաջ քան զգերութիւն
ուրախութիւնքն ելին ասէ.
վասն զի Բաբելոնի ոչ
ուրեք մարթիւն զնուագաւ
րանսն ոնել ի քացի . . .
ոեաց կախեալ կային . . .
ասէ յիշեա եւ նուագեա . . .
ման կացոյ զիս. եւ ար . . .
մենայն սպասուց եւ նոռա
զարանաց ի տ . . .
նել եւ փառաւորել. Արդ
ընդէ՞ր տրտում եւ անձն
իմ. կամ ընդէ՞ր խոռվեա
զիս. յուսայ առ Աժ իոս
տովանեա նմա փրկիչ երե
սաց իմոց Աժ է.
Յայսմ յայտնի երեւի ե
թե որ յառաջ քան զսաղ
մոսս է. մի ոչեմք եւ մի անձն
են. վասն զի զնոյն ինդ
րուածս ունի. եւ զնոյն
վախճան ի կատարումն հա
նէ. ոչնել առ Աժ զյոյս
եւ զտանել ի նմանէ . . .

Հատակոտորներու մէջ պահուած Մեկնութիւնս ըստ լեզուին կը վերաբերի Ե. Գարու
Դասական շրջանի այն խմբին, որ Թարգմանուած է յունարէն սկզբնաղբէ:
Ո՛վ է սակայն Մեկնութեանս հեղինակը. հատակոտորներս որեւիցէ կուան չեն
ընծայելը՝ դրական պատասխան մը տալու այս հարցման: Յամենայն դէպս Մեկնութիւնս
չունի որեւիցէ աղբիւրս յանուն Արեւմտի. եւ յաւելի հասած Սաղմոսաց

